

Poročilo

Z MEDNARODNEGA SIMPOZIJA OB 200-LETNICI SEKULARIZACIJE FREISINŠKE IN BRIKSENSKE ŠKOFIJSKE POSESTI NA SLOVENSKEM

V dneh od 10. do 12. decembra 2003 je v prijetnem ambientu škofjeloške Kašče v organizaciji Občine Škofja Loka, škofjeloškega Muzejskega društva in Zgodovinskega inštituta Milka Kosa znanstvenoraziskovalnega centra SAZU potekal mednarodni znanstveni simpozij ob 200-letnici sekularizacije freisinške in briksenske škofijske posesti na Slovenskem.

Sekularizacija (podržavljanje) cerkvene posesti na Bavarskem leta 1803, ki je za seboj potegnila konfiskacijo v habsburških deželah ležečih posesti bavarskih škofij, ki so jo izvedle avstrijske oblasti, širše gledano ne pomeni kake izrazite zgodovinske prelomnice, je pa zagotovo pustila sledi v zahodnem delu Gorenjske; prekinila je razmeroma tesne vezi, ki so se v osemstoletnem obdobju skupne zgodovine spletle med Briksnom in Blejskim kotom ter Freisingom in območjem nekdanjega loškega gospostva. V času, ko smo priča ponovnemu oživljanju stikov med kraji, v katerih zavest o skupni preteklosti ni nikoli povsem zamrla (sicer na povsem drugi ravni), je znanstveni posvet, katerega namen je bil ravno osvetlitev te skupne preteklosti, vsekakor dobrodošla popestritev sodelovanja na kulturnem področju.

Tematika dvodnevne zborovanja se ni omejevala zgolj na sekularizacijo in z njo povezano dogajanje, temveč je zajela celotno osemstoletno obdobje prisotnosti freisinške in briksenske škofije v našem prostoru. Snov je bila v grobem razdeljena na 5 tematskih sklopov: ozemeljske pridobitve škofij v alpsko-jadranskem prostoru, cerkvena zgodovina srednjega in zgodnjega novega veka, srednjeveška gospodarsko-upravna in urbana zgodovina, sekularizacija in usoda arhivskih fondov, postsekularizacijsko obdobje.

Po simbolični »podelitvi loškega ozemlja freisinškemu škofu« (besedilo kraljeve darovnice iz junija 973 je v slovenskem prevodu slovesno prebral Jure Svoltjšak) in pozdravnih besedah organizatorjev (v imenu Občine Škofja Loka župan Igor Drakšler, v imenu Muzejskega društva Škofja Loka predsednik Pavel A. Florjančič, v imenu Bavarsko-slovenskega društva Andreja Eržen in v imenu Zgodovinskega inštituta Milka Kosa Stane Granda) je predsednik slovenskega rodoslovnega društva Peter Hawlina spregovoril o vpetosti Freisinga v slovenskem zgodovinskem spominu, kjer se je le-ta usidral predvsem po zaslugi t. i. brižinskih (freisinških) spomenikov.

O izvoru in začetkih škofijske posesti na Slovenskem je nekoliko širše razpravljal Peter Štih. Sistematično je prikazal nastanek zemljiških gospostev vseh petih škofij, ki so se v visokem srednjem veku s svojo posestjo usidrle na ozemlju današnje Slovenije: Ogleja, Salzburga, Freisinga, Briksna in koroške Krke (Gurk), ter pri tem poudaril pomen kraljevih podelitev (običajno zaključenih kompleksov) zemlje, ki so v večini primerov predstavljale podlago za nastanek zaokroženih škofijskih zemljiškoposestnih teritorijev. Giuseppe Albertoni je predstavil začetke briksenske raztresene posesti v 10. in 11. stoletju, predvsem v času, ko sta mesto briksenskega škofa zasedali dve markantni osebnosti, Albuin (977–1006) in Altwin (1049–1097). Za oba je bila značilna ekspanzivna ozemeljska politika, ki je privedla do nastanka in oblikovanja briksenskega kranjskega gospodstva na Bledu. O srednjeveški posesti freisingške škofije v Istri je spregovorila Darja Mihelič. To nadvse zanimivo in obenem (pre)malo znano epizodo freisingške zgodovine je osvetlila na podlagi redkih ohranjenih virov in pri tem opozorila na manj znani dokument z začetka 13. stoletja, ki dokazuje, da je imel freisingški škof v rokah nek segment javne oblasti v Piranu.

Cerkvenozgodovinski sklop referatov je odprl France Martin Dolinar, ki je opisal cerkvenopravni položaj freisingške in briksenske posesti v oglejskem patriarhatu. Opozoril je predvsem na problem svetnih posesti cerkvenih knezov (škofov) na ozemlju drugih škofij, kar je ob ustaljeni praksi ustanavljanja lastniških cerkva za versko oskrbo podložnikov s strani zemljiških gospodov vodilo v zaplete v zvezi z cerkveno jurisdikcijo. Medtem ko so freisingški škofje kot patroni odnose s patriarhi, ordinariji, urejal pogodbeno, pa je do občasnih trenj prihajalo med Briksnom in Oglejem v zvezi z jurisdikcijo nad cerkvijo na blejskem otoku. Matjaž Ambrožič je zbral materialne dokaze o navzočnosti freisingških škofov na Slovenskem, ki jih ob upoštevanju nekoliko ohlapnejših kriterijev na ozemljih nekdanjih freisingških gospostev – predvsem v Škofji loki – najdemo skoraj na vsakem koraku. O odnosu Freisinga in Briksna do samostanov na njunem ozemlju je spregovoril Damjan Hančič. Medtem ko je briksenski poskus ustanovitve samostana v Bohinju okoli leta 1120 spodletel, je organizacija redovniškega življenja dokaj dobro uspela v freisingški Škofji Loki. Freisingški škofje in uprava loškega gospodstva so vseskozi ohranjali dobre odnose s sredi 14. stoletja ustanovljenim samostanom klaris kot tudi s poznejšim kapucinskim in uršulinskim samostanom. Barbara Žabota je osvetlila razvoj protestantizma na slovenskih ozemljih briksenske in freisingške škofije. Pri tem je opozorila na določene razlike med posameznimi gospostvi. Protestantizem se je na ozemlju blejskega gospodstva razvijal pod okriljem luteranskega zakupnika, barona Herbarda Auersperga, na loškem pa so ga podpirali predvsem premožnejši loški meščani, fužinarji v Železnikih in lokalno plemstvo, torej nekakšna »opozicija« legitimni oblasti – zemljiškemu gospodu in upravi gospodstva.

V okviru sklopa gospodarsko-upravne in urbane zgodovine je najprej Gertrud Thoma spregovorila o neposredni vlogi freisingških škofov v upravi njihovih zemljiških gospostev na ozemlju današnje Slovenije okoli leta 1300. Snov za svoja izvajanja je črpala predvsem iz nadvse zanimivega vira, t. i. knjige notic (*Notizbuch*), nekakšne beležnice s poslovnimi zapiski škofa Konrada III., ki omogoča zelo natančen vpogled v gospodarstvo in upravo škofijskih zemljiških posesti. Miha Kosi je v svo-

jem referatu prikazal freisinške škofe kot ustanovitelje urbanih naselij in predstavil začetke mesta Škofja Loka. Čeprav se kot *forum* prvič omenja šele leta 1248, postavlja nastanek urbane naselbine na tej lokaciji v čas pred začetkom 13. stoletja, ko so nastali centralni kraji tudi na ozemlju drugih freisinških posesti. Sklop predavanj je sklenil podpisani s primerjalnim prikazom razvoja, uprave in poslovanja freisinških in briksenskih posesti na Slovenskem, v katerem je skušal opozoriti na razlike, ki so v podobnih okoliščinah nastanka dolgoročno privedle do razvoja dveh, po kriterijih gospodarske uspešnosti in upravne trdnosti dokaj različnih zemljiških gospostev.

V nadaljevanju je Metod Benedik podal splošen pregled o začetkih in zatonu fevdalne cerkve. Osemstoletno obdobje, katerega zametke opažamo že v vzpostavitvi sistema lastniških cerkva, in ki ga je zaznamovala tesna povezanost med svetno in cerkveno oblastjo, se je končalo s sekularizacijo v začetku 19. stoletja. Vzroke zanjo in njeno izvedbo na Bavarskem je v jedrnatem slogu orisal Walter Demel. Podržavljanje premoženja samostanov in škofij, ki naj bi predvsem napolnilo državno blagajno, je iz različnih vzrokov, med drugim tudi zaradi izgube posesti bavarskih škofij, ki so ležale zunaj njenih meja, pričakovanja izpolnilo šele na dolgi rok. Obenem je ukrep imel negativne posledice na kulturnem področju, vendar še zdaleč ne tolikšne kot v nekaterih drugih deželah in kot so to poudarjale starejše raziskave. Peter Pfister je predstavil usodo, ki je v tem času doletela freisinške arhive. Po razpustitvi cerkvene kneževine so najpomembnejše (s pravno-upravnega vidika) gradivo prenesli v tajni deželni arhiv, enega od predhodnikov današnjega Bayerisches Hauptstaatsarchiva, dokumenti cerkvenega značaja, kakor tudi manj pomembni (po tedanjih ocenah) akti svetne uprave pa so ostali v Feisingu, bili s prenosom škofijskega sedeža preneseni v München in so danes shranjeni v Arhivu nadškofije München in Freising. Na to temo se je neposredno navezala Judita Šega s poročilom o evidentiranju gradiva za freisinško loško gospostvo v obeh omenjenih arhivih. Prve dragocene informacije in zavidljivo zbirko reprodukcij je že v petdesetih letih prejšnjega stoletja zbral zaslužni loški zgodovinar Pavle Blaznik ob zbiranju gradiva za svojo monografijo o Škofji Loki in loškem gospostvu, v zadnjem desetletju pa je z delom sistematično pričel Zgodovinski arhiv Ljubljana s svojo podružnico v Škofji Loki.

Ustanovitev mestne župnije v Škofji Loki je v svojem prispevku obravnaval Vincencij Demšar. Prikazal je materialno stanje loške duhovščine in poudaril, da je predvsem zaradi materialnih razlogov ustanovitev nove župnije zamujala kar 20 let. Povsem na koncu je Stane Granda spregovoril o usodi nekdanje freisinške posesti na Dolenjskem v 19. in 20. stoletju. Opozoril je na inferiorni pomen, ki ga je v primerjavi z loškim gospostvom vseskozi imelo to ozemlje za freisinške škofe. Po prodaji leta 1622, v katero je freisinške škofe prisilila nerentabilnost, je klevevško gospostvo pogosto menjalo lastnike, bilo med drugim zatočišče francoskih beguncev pred Napoleonom, med drugo svetovno vojno pa partizanski »laboratorij komunistične revolucije«. Klevevški grad je žalostno končal v požaru leta 1942.

Dogajanje ob robu simpozija je popestrila vrsta dodatnih prireditev: odprtje razstav »Grafike iz Albertine II« v Domu na Fari Pavla A. Florjančiča in »Zamorc s Krono« v Kašči Petra Hawline, nastop glasbene skupine Avtodafe, med njimi pa velja s strokovnega vidika posebna pozornost predstavitvi južnotirolske revije za regional-

no zgodovino *Geschichte und Region/Storia e regione* in knjige Giuseppeja Albertonija, profesorja na oddelku za zgodovino filozofske fakultete v Trentu/Trientu, *Die Herrschaft des Bischofs. Die Macht und Gewalt zwischen Etsch und Inn im Mittelalter* (v izvedbi Gustava Pfeiferja). Tako revija, katere prispevki se občasno dotikajo slovenske zgodovine, kot knjiga o briksenski cerkveni kneževini, ki je s svojo posestjo v okolici Bleda sestavni del le-te, predstavljata čtivo, ki ga slovenska historiografija ne bi smela izpustiti.

Povzetek

V dneh med 10. in 12. decembrom 2003 je v prijetnem ambientu škofjeloške Kašče potekal mednarodni znanstveni simpozij ob 200. obletnici sekularizacije freisinške in briksenske škofijske posesti na Slovenskem v organizaciji Občine Škofja Loka, škofjeloškega Muzejskega društva in Zgodovinskega inštituta Milka Kosa znanstvenoraziskovalnega centra SAZU.

Sekularizacija (podržavljanje) cerkvene posesti na Bavarskem leta 1803, ki je za seboj potegnila konfiskacijo v habsburških deželah ležečih posesti bavarskih škofij s strani avstrijskih oblasti, širše gledano ne predstavlja kake pomembne zgodovinske prelomnice, je pa zagotovo pustila sledi v zahodnem delu Gorenjske; prekinila je razmeroma tesne vezi, ki so se v osemstoletnem obdobju skupne zgodovine spletle med Briksnom in Blejskim kotom ter Freisingom in območjem nekdanjega loškega gospostva. V času, ko smo priča ponovnemu oživljanju stikov med kraji, v katerih zavest o skupni preteklosti ni nikoli povsem zamrla (sicer na povsem drugi ravni), je znanstveni posvet, katerega namen je bil ravno osvetlitev te skupne preteklosti, vsekakor dobrodošla popestritev sodelovanja na kulturnem področju.

Tematika dvodnevne zborovanja se ni omejevala zgolj na sekularizacijo in z njo povezano dogajanje, temveč je zajela celotno osemstoletno obdobje prisotnosti freisinške in briksenske škofije v našem prostoru. Snov je bila v grobem razdeljena na 5 tematskih sklopov: ozemelske pridobitve škofij v alpsko-jadranskem prostoru, cerkvena zgodovina srednjega in zgodnjega novega veka, srednjeveška gospodarsko-upravna in urbana zgodovina, sekularizacijo in usodo arhivskih fondov, post-sekularizacijsko obdobje.

Dogajanje ob robu simpozija je popestrila vrsta dodatnih prireditev, med katerimi pa velja s strokovnega vidika posebna pozornost predstaviti južnotirolske revije za regionalno zgodovino *Geschichte und Region/Storia e regione* in knjige Giuseppeja Albertonija, profesorja na oddelku za zgodovino filozofske fakultete v Trentu/Trientu, *Die Herrschaft des Bischofs. Die Macht und Gewalt zwischen Etsch und Inn im Mittelalter*.

Zusammenfassung

Der Bericht über das internationale Symposium zur Zweihundertjahresfeier der Säkularisation vom Freisinger und Brixener Bischofsbesitz in Slowenien

In den Tagen vom 10. bis zum 12. Dezember 2003 fand in einem angenehmen Ambiente des Speichers in Škofja Loka ein internationales Symposium zur Zweihundertjahresfeier der Säkularisation vom Freisinger und Brixener Bischofsbesitz in Slowenien statt, organisiert von der Gemeinde Škofja Loka, vom Musealverein von Škofja Loka und vom Historischen Institut Milko Kos, vom wissenschaftlichen Forschungszentrum SAZU.

Die Säkularisation des kirchlichen Besitzes in Bayern im Jahr 1803, die eine Konfiskation der bayerischen Bischofsbesitze in Habsburger Ländern bewirkte, stellt keinen bedeutenden historischen Wendepunkt dar, hat aber bestimmte Spuren im westlichen Teil von Gorenjsko zurückgelassen. Sie hat verhältnismäßig enge Verbindungen unterbrochen, die in achthundertjährigem Zeitraum einer gemeinsamen Geschichte zwischen Brixen und Bleder Eck und zwischen Freising und dem Gebiet der ehemaligen Loka-Herrschaft entstanden. In der Zeit, wo Verbindungen zwischen den Orten mit einer gemeinsamen Vergangenheit wieder lebendig werden, ist eine wissenschaftliche Konferenz, deren Absicht eine Verdeutlichung dieser gemeinsamen Geschichte war, allerdings willkommen.

Die Thematik der zweitägigen Versammlung hat sich nicht nur auf die Säkularisation beschränkt, sie hat den ganzen achthundertjährigen Zeitraum der Anwesenheit vom Freisinger und Brixener Bischofsbesitz in unserem Raum eingeschlossen. Der Diskussionsstoff wurde in fünf Themenbereiche aufgeteilt: Gebietserwerbung der Bistümer im Raum Alpen - Adria, die Kirchengeschichte des Mittelalters und der frühen Neuzeit, die mittelalterliche Wirtschafts-Verwaltungsgeschichte und urbane Geschichte, Säkularisation und das Schicksal der Archivbestände, die Post-Säkularisationszeit.

Viele Nebenveranstaltungen haben das Symposium vielfältiger gemacht. Eine besondere Aufmerksamkeit gilt aber der Vorstellung der Südtiroler Zeitschrift für regionale Geschichte Geschichte und Region/ Storia e regione und des Buches von Giuseppe Albertoni, Professor des Lehrstuhls für Geschichte an der Philosophischen Fakultät in Trient, Die Herrschaft des Bischofs. Die Macht und Gewalt zwischen Etsch und Inn im Mittelalter.